

УДК 346.1

DOI <https://doi.org/10.32782/cuj-2023-1-2>**Буга Ганна Сергіївна**

доктор юридичних наук, доцент,
начальник відділу організації наукової роботи
Донецького державного університету внутрішніх справ
ORCID: 0000-0003-3957-7387

Буга Володимир Васильович

кандидат юридичних наук, доцент,
в.о. декана факультету № 4
Донецького державного університету внутрішніх справ
ORCID: 0000-0002-0655-5256

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ

Дана стаття присвячена державному регулюванню системи соціального захисту населення. Практика довела, що система соціального захисту повинна включати такі елементи, як: правову, економічну та соціальну безпеку; фінансові, інформаційно-інтелектуальні та природні ресурси; бюджетні та позабюджетні механізми; національні, громадські та міжнародні установи. При цьому головна роль повинна належати нагляду за соціальним забезпеченням. Для вирішення питань соціального захисту населення необхідно використовувати соціально-економічні показники рівня життя (низький рівень доходів, прожитковий мінімум, мінімальний бюджет споживання, мінімальна заробітна плата та індекс людського розвитку). Незважаючи на позитивні реформи у сфері соціального захисту в Україні, потреба кардинальних змін у системі соціальних послуг залишається незадовільною. Це зумовлено невідповідністю соціальних послуг новим запитам і потребам суспільства. Державне регулювання системи соціального захисту населення потребує подальшого реформування та удосконалення. Однак все ж таки проведена дуже велика робота у цьому напрямку, а саме створені правові засади діяльності системи соціальних послуг, але аналіз нормативно-правових актів з зазначеної проблематики доводить, що в дії ці правові акти на сьогодні не достатньо ефективні.

Ключові слова: державне регулювання, соціальний захист населення, система соціального захисту населення.

Buha H.S., Buha V.V. STATE REGULATION OF THE SYSTEM OF SOCIAL PROTECTION OF THE POPULATION

This article is devoted to state regulation of the system of social protection of the population. During the transition of the economy to market conditions, the problem of assessing the effectiveness of the functioning of the social sphere at the level of public administration of the national economy is especially relevant. It should be noted that the foreign experience of the developed countries of the world convincingly indicates that it is precisely a clear strategy for managing the social sphere and social processes that ensures the solution of economic and social problems of the development of society, high living standards and equal access of citizens to public goods and services. There is a construction of such a socio-economic model that would be capable of innovative self-development and ensuring high-quality growth. The search continues for effective levers for regulating social inequality, citizens' access to such public goods as education, health care, culture, and personal security. Practice has proven that the system of social protection should include such elements as: legal, economic and social security; financial, information-intellectual and natural resources; budgetary and extrabudgetary mechanisms; national, public and international institutions. In this regard, the main role should belong to the supervision of social security. To address the issues of social protection of the population, it is necessary to use socio-economic indicators of the standard of living (low income, subsistence level, minimum consumption budget, minimum wage and human development index). Despite positive reforms in the field of social protection in Ukraine, the need for fundamental changes in the system of social services remains unsatisfactory. This is due to the inconsistency of social services with the new demands and needs of society. State regulation of the system of social protection of the population requires further reform and improvement. However, a lot of work has been done in this direction, namely, the legal foundations for the activity of the system of social services have been created, but the analysis of regulatory legal acts on this issue proves that these legal acts are not effective enough in action today.

Key words: state regulation, social protection of the population, system of social protection of the population.

Під час переходу економіки на ринкові умови особливо актуальною стає проблема оцінки ефективності функціонування соціальної сфери на рівні державного управління національною економікою [1]. Слід відмітити, що зарубіжний досвід розвинутих країн світу переконливо свідчить, що саме чітка стратегія управління соціальною сферою і соціальними процесами забезпечує вирішення економічних і соціальних завдань розвитку суспільства, високі стандарти життя та рівний доступ її громадян до суспільних благ та послуг. Відбувається побудова такої соціально-економічної моделі, яка була б здатною до інноваційного саморозвитку та забезпечення якісного зростання. Триває пошук дієвих важелів регулювання соціальної нерівності, доступу громадян до таких суспільних благ, як освіта, охорона здоров'я, культура, безпека особистості [2].

В сучасних умовах розвитку української держави, розбудови та трансформації її економіки на ринкових засадах, подолання кризових явищ в економічному і соціальному житті, особливо важливим стає вирішення завдань розвитку і відтворення людського потенціалу, що передбачає формування надійної системи соціального захисту населення [3].

Нині система соціального захисту населення в Україні перебуває в стадії становлення і розвитку: тривають пошуки її оптимальної структури, формування основних функцій, провідних напрямів діяльності на різних рівнях, відпрацювання економічно-фінансових, організаційно-технічних засобів і важелів підтримки соціально-вразливих верств населення та окремих громадян. За останні роки набули розвитку нові підходи до вирішення проблем малозабезпечених верств населення, спрямовані на забезпечення їм соціальних гарантій залежно від майнового стану та доходів сім'ї, посилення адресності державної підтримки та контролю за використанням державних коштів [4, с. 99]. Слід відмітити, що соціальний захист – це необхідний елемент функціонування будь-якої розвиненої держави. Упродовж багатьох років в Україні та інших країнах світу активно обговорюються питання щодо сутності, стандартів і механізмів досягнення високого рівня соці-

ального захисту населення. Окремі аспекти цього питання викликають дискусії у наукових колах, оскільки є надзвичайно актуальними для всіх країн [5, с. 34]. Економічні та соціальні перетворення, які останнім часом здійснюються в Україні, призвели до значного переосмислення сутності та ролі багатьох суспільних явищ та інституцій. Державне регулювання соціальних процесів постійно зіткається з різноманітними труднощами, які зумовлені специфікою цих процесів та особливостей їх протікання. До того ж у останній час ситуація загострилася на фоні недостатнього фінансування та посилення соціальної напруженості не тільки у східних регіонах країни, а й по усій її території [6].

Аналіз останніх досліджень та публікацій Аналізу цього явища присвячені роботи С.Г. Кузьменка, О.В. Фертюка, Ю.М. Бондаренка та ін.

Метою статті є дослідження особливостей державного регулювання системи соціального захисту населення.

Виклад основного матеріалу. Слід відмітити, що державне регулювання соціального захисту населення як складова соціальної політики обумовлене тим, що головною метою держави є досягнення добробуту й розвитку населення через підвищення його рівня та якості життя, а також заохочення його прагнення до соціального прогресу через забезпечення соціальних прав усіх громадян [7, с. 14]. У ст. 3 Конституції України зазначено: «...людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю», що визначає нашу державу як соціальну [8].

Отже, серед різноманітних аспектів соціальної політики держави в перехідний період проблеми забезпечення соціального захисту населення є постійно пріоритетними. Тому соціальна політика є визначальним напрямом внутрішньої політики держави, яка забезпечує захист прав людини, створює передумови для розширеного відтворення людиною своєї діяльності, а також суспільної системи в цілому [9].

Вважаємо, що для того щоб розуміти, що ж таке соціальний захист, треба навести

визначення цього поняття. Отже, у словнику термінів з правознавства «соціальний захист (забезпечення)» визначається як «форма розподілу матеріальних благ з метою задоволення життєво необхідних індивідуальних потреб громадян при настанні соціального ризику (непрацездатності, безробіття, втраті годувальника, малозабезпеченості) за рахунок спеціальних соціальних фондів або за рахунок бюджетів різних рівнів (державного та місцевих) у випадках та на умовах, встановлених у законі. В Україні система соціального захисту включає пенсії, допомоги працюючим (під час тимчасової непрацездатності; у зв'язку з вагітністю й пологами та ін.), багатодітним і одиноким матерям, малозабезпеченим сім'ям, у яких є діти; утримання й забезпечення престарілих та інвалідів у будинках-інтернатах, протезування; професійне навчання та працевлаштування інвалідів; пільги інвалідам та багатодітним матерям» [5, с. 3; 10, с. 36].

Однак, існують і інші визначення зазначеного поняття, а саме, соціальний захист – це система державних заходів щодо забезпечення належного матеріального та соціального становища громадян у разі виникнення несприятливих умов, а саме: повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та інших випадках, передбачених законодавством України [11, с. 123].

Слід відмітити, що соціальний захист населення – це система заходів правового, соціально-економічного й організаційного характеру, що гарантується та реалізується державою для досягнення гідного життя людини, тобто його матеріальної забезпеченості на рівні стандартів сучасного розвитку суспільства. Іншими словами, це комплекс заходів, спрямованих на захист добробуту кожного члена суспільства в конкретних економічних умовах чи іншій ситуації. Мета соціального захисту полягає в тому, щоб, забезпечивши людям мінімально необхідний життєвий рівень, надати кожному можливості вільно розвиватися, реалізувати себе, свої здібності, гарантувати дотримання стабільності в суспільстві, соціальної солідарності, загального добробуту населення [12, с. 101].

Вважається, що формою державного регулювання соціального захисту є розробка системи показників, які характеризують стан і динаміку зростання рівня життя населення. До таких показників слід віднести: обсяг та структура доходів населення, споживання матеріальних благ і послуг; соціальні гарантії малозабезпеченим верствам населення; стан споживчого ринку. Узагальнюючими показниками оцінки соціального стану є фактичний та перспективний баланси грошових доходів та видатків населення. У ньому відображені джерела грошових надходжень, їх обсяг, структура. Розрахунки використовуються для визначення пропорцій між доходами та роздрібним товарообігом, заощаджень та можливих платних послуг. Ці показники балансу показують стан соціального забезпечення населення та дозволяють визначити ступінь забезпеченості його грошовою готівкою, скласти уявлення про реальні доходи населення, загалом його платоспроможність. Такі розрахунки є складовою визначення перспектив розвитку певних галузей економіки держави та конкретних регіонів [9].

Система соціального захисту населення взагалі і безпосередньо соціальне забезпечення як механізм її державного регулювання в державно-організованому суспільстві – це область перетину життєво важливих інтересів громадян, відносин власності й розподілу, правових прийомів і способів їх регулювання, соціальної політики держави і соціально-економічних прав людини. Це і сфера зосередження таких загальнолюдських цінностей як рівність, соціальна справедливість, гуманізм, моральні засади суспільства. Цільове призначення соціального забезпечення полягає передусім у тому, що воно є формою задоволення потреб у джерелах засобів для існування літніх і непрацездатних [7, с. 121; 13, с. 45–48; 14; 15, с. 57–59; 16].

Як зазначає, С.Г. Кузьменко, в сучасному суспільстві соціальне забезпечення як механізм державного регулювання системи соціального захисту громадян перестало виступати у вигляді доброзичливості, благодійництва, здійснюваного заможними верствами суспільства для його менш забез-

печених категорій громадян. Воно також не може розглядатися як право-привілей окремих верств суспільства. Система соціального захисту населення як особливий соціальний інститут сучасної держави є показником соціальної впевненості, соціальною гарантією гідного розвитку кожного члена суспільства і збереження джерела засобів для існування при настанні соціальних ризиків. Система соціального захисту населення – політика і цілеспрямовані дії, а також кошти держави і суспільства, що забезпечують індивідові, соціальній групі, у цілому населенню комплексне, різнобічне вирішення різних проблем, обумовлене соціальними ризиками, які можуть призвести, або вже призвели, до повної або часткової втрати, вказаними суб'єктами, можливостей реалізації прав, свобод і законних інтересів, економічної самостійності й соціального благополуччя, а також їх оптимального розвитку, відновлення або придбання [7, с. 122–123].

Кінцевою метою соціального захисту є надання кожному членові суспільства, незалежно від соціального походження, національної або расової належності, можливості вільно розвиватися, реалізувати свої здібності. Іншою метою є також підтримання стабільності в суспільстві, попередження соціальної напруженості, яка витікає у зв'язку з майновою, культурною соціальною нерівністю, знаходить вихід у страйках, актах громадської непокори, сутичках між окремими групами населення [17, с. 47; 18, с. 176].

Слід відмітити, що на окрему увагу заслуговує система соціальних послуг. Останнім часом спостерігається зростання кількості осіб, що потребують соціального захисту. Відповідно зростає потреба у збільшенні кількості соціальних послуг та їх видів. Багато з них надаються недержавними організаціями та закладами, є унікальні та інноваційні. Виникає необхідність упорядкування соціальних послуг, узагальнення кращого досвіду їх надання та створення системи соціальних послуг, що задовольнятиме потреби населення [19, с. 90].

Різноманітними видами пільг, компенсацій і соціальних гарантій охоплено майже тре-

тину населення України. За даними Мінфіну в Україні налічується 380 категорій пільг, під які потрапляє майже 18 мільйонів українців [20].

Інвентаризація системи пільг, яку проведено Міністерством праці та соціальної політики, показала, що права на пільги в Україні визначені 45 законодавчими та іншими нормативно-правовими актами. З них права громадян на пільги та компенсації за професійною ознакою регламентовані 22 законами, указами Президента та постановами Кабінету Міністрів України і Верховної Ради України. Відповідні пільги громадянам за соціальною ознакою надаються на підставі 23 законодавчих актів. Така розвинена система пільг стала наслідком намагань держави на початку 90-х років захистити найменш захищені верстви населення і тим самим не допустити різкого падіння їх життєвого рівня [21].

Існуюча система соціального захисту населення недостатньо ефективна і призводить до банкрутства держави, чиї фінансові можливості не відповідають соціальним зобов'язанням. Можна констатувати, що на сьогодні не забезпечується повною мірою виконання Конституції України, в якій Україна визначається як соціальна держава, адже відбувається суттєве зниження життєвого рівня основної маси населення. Слід визнати, що зараз актуальною метою соціального захисту є виживання соціально-незахищених верств населення та першочерговий захист окремих категорій громадян (військовослужбовців, вимушених переселенців, постраждалих, тощо). Як перспективу необхідно розглядати мету, яка відповідає міжнародним актам ратифікованим нашою країною, згідно з якими кожен член суспільства має право на такий життєвий рівень, який необхідний для підтримки здоров'я і добробуту його самого та сім'ї, а також право на забезпечення його самого та сім'ї у випадку втрати засобів до існування з незалежних від нього причин [22, с. 89].

Отже, реформування існуючої системи соціальних виплат і пільг з метою підвищення адресності надання окремих виплат, пільг при збереженні існуючої системи соціальної допомоги – один з можливих шляхів підвищення ефективності системи соціального

захисту. Цей шлях вимагає значних витрат, пов'язаних зі зміною порядку надання кожної виплати пільги. Іншим можливим напрямком реформування системи соціальних допомог, виплат і пільг є максимальне спрощення діючої системи соціальних допомог, виплат і пільг при переході до принципу надання соціальної підтримки малозабезпеченим домогосподарствам на основі перевірки потреби. Таке реформування в сфері соціальної підтримки населення повинне бути пов'язано зі скороченням бюджетних субсидій виробникам товарів і послуг, і поступовою заміною цих субсидій на адресні виплати нужденним категоріям населення. При переході до розширення адресних форм соціальної допомоги варто зберегти колишні принципи надання значного числа соціальних пільг таким категоріям населення, як інваліди й учасники Великої Вітчизняної війни, інваліди І групи, а також деяким іншим групам населення [9].

Соціальну допомогу можна поділити на два основних види: державну та недержавну. Державна соціальна допомога фінансується переважно за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів. Недержавна соціальна допомога надається певним верствам населення за рахунок різноманітних благодійних фондів (у тому числі міжнародних), які можуть створюватися як юридичними, так і фізичними особами (в тому числі іноземними громадянами). Щороку більше 20% державного бюджету витрачається на фінансування програми «Соціальний захист та соціальне забезпечення в Україні», якою передбачено надання найуразливішим верствам населення передбачених законодавством соціальних виплат. Проте зростання частки видатків на соціальний захист не супроводжується істотним підвищенням соціальних гарантій. Адже велика частина коштів йде на покриття дефіциту Пенсійного Фонду, чинна система соціального захисту, і насамперед пільг та субсидій, не забезпечує належного рівня підтримки незахищених верств населення, незважаючи на зростання питомої ваги видатків зведеного бюджету на зазначені цілі. Хронічна нестача коштів на фінансування програм соціального захисту і соціального забезпечення пояс-

нюється, передусім, тим, що діюча система пільг є фінансово необґрунтованою, значною мірою декларативною, непрозорою і соціально несправедливою. Вона не орієнтується на захист від бідності – частка пільговиків серед небідних становить 30%, а серед бідних – 23% [12, с. 101; 23].

Необхідно відмітити, що органи місцевого самоврядування мають значні повноваження у сфері соціального захисту населення. В Законі «Про місцеве самоврядування в Україні» детально прописано, які саме проблеми належать до компетенції виконавчих органів сільських, селищних, міських рад. Найважливішими серед них є наступні: вирішення питань про подання допомоги інвалідам, ветеранам війни та праці, сім'ям загиблих (померлих або визнаних без вісті пропалими) військовослужбовців; інвалідам з дитинства, багатодітним сім'ям у будівництві індивідуальних жилих будинків; організація для малозабезпечених громадян похилого віку, інвалідів будинків-інтернатів, побутового обслуговування, продажу товарів у спеціальних магазинах і відділах за соціально доступними цінами, безплатного харчування; підготовка і подання на затвердження ради територіальних програм зайнятості та заходів щодо соціальної захищеності різних груп населення від безробіття, організація їх виконання; участь у розробленні територіальних програм зайнятості населення; вирішення відповідно до законодавства питань про надання пільг і допомоги, пов'язаних з охороною материнства і дитинства [24, с. 254].

Необхідно зазначити, що у Законі України «Про соціальні послуги» задекларовано перехід від моделі соціального захисту, що базується на непрозорих різноманітних пільгах і неефективних соціальних грошових виплатах, до сучасної, економічно обґрунтованої та дієвої моделі – надання соціальних послуг. Утім базовими формами соціального захисту населення в Україні залишаються соціальні виплати та пільги, а соціальні послуги є відносно новою в нашій державі складовою соціального захисту, яка ще не в повній мірі охоплює соціально вразливі та незахищені верстви населення [25, с. 65].

Система соціального захисту повинна включати наступні елементи: по-перше – це правові, економічні та соціальні гарантії; по-друге, фінансові, інформаційно-інтелектуальні та природні ресурси; по-третє, бюджетні та позабюджетні механізми; по-четверте, державні, громадські та міжнародні інституції. При цьому головна роль повинна належати проведенню моніторингу соціальної захищеності. Для вирішення завдань соціального захисту населення необхідно використовувати регулювання соціально-економічних індикаторів рівня життя (межа малозабезпеченості, прожитковий мінімум, мінімальний споживчий бюджет, мінімальна заробітна плата та індекс людського розвитку) [11, с. 126].

Отже, незважаючи на активне реформування сфери соціального захисту в Україні, потреба у принципових змінах системи соціальних послуг залишається незадоволеною. Вона викликана невідповідністю соціальних послуг новим вимогам та потребам людей [26, с. 1].

Висновки. Таким чином слід зробити висновок, що державне регулювання системи соціального захисту населення потребує подальшого реформування та удосконалення. Однак все ж таки проведена дуже велика робота у цьому напрямку, а саме створені правові засади діяльності системи соціальних послуг, але аналіз нормативно-правових актів з зазначеної проблематики доводить, що в дії ці правові акти на сьогодні не достатньо ефективні.

Література

1. Фертюк О.В. Соціальні основи ефективності державного управління національною економікою URL: http://vlp.com.ua/files/110_0.pdf.
2. Приходченко Л.Л. Теорія та практика оцінювання ефективності державної соціальної політики. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/putp/2012-4/doc/2/09.pdf>.
3. Ключевська М. В. Роль держави в регулюванні соціального розвитку України. URL: <http://intkonf.org/klyuchevska-m-v-rol-derzhavi-v-regulyuvanni-sotsialnogo-rozvitku-ukrayini/>.
4. Михальченко Г.Г., Грищенко Ю.О. Теоретичні аспекти системи соціального захисту як складової розвитку населення України. *Вісник НТУ «ХПІ»*. 2013. № 44 (1017). С. 99.
5. Флорескул Л. Система соціального захисту населення як чинник формування соціальної держави. *Вісник КНТУ*. 2009. № 2. С. 34.
6. Єрмоленко О.О. Проблеми державного регулювання соціальних процесів та можливості їх вирішення. URL: http://repository.hneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/11986/1/Єрмоленко_Проблеми_державного_регулювання_процесів.pdf.
7. Кузьменко С.Г. Механізми державного регулювання системи соціального захисту населення: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління / спеціальність 25.00.02 – механізми державного управління. Харків, 2013. С. 14.
8. Конституція України: Закон від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
9. Бондаренко Ю. М. Удосконалення державних механізмів регулювання соціального захисту населення. *Державне будівництво*. 2007. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2007_2_51.
10. Правознавство. Словник термінів: навч. посіб. / за ред. В. Г. Гончаренка. К. : Юрисконсульт КНТ, 2007. С. 525.
11. Бендасюк О. Державне управління соціальним захистом населення в умовах ринкової економіки. *Галицький економічний вісник*. 2010. № 1(26). С. 123.
12. Товстиженко О.В., Марченко Н.А., Приходько М.М. Соціальний захист населення: сутність та проблеми його фінансування. *Науковий вісник ЧДІЕУ*. 2014. № 1(21). С. 101.
13. Горожанкіна М. Соціальний аспект структурних моделей національних економік. *Схід*. 2003. № 3(53). С. 45-48.
14. Мандибура В. Рівень життя населення України та проблеми реформування механізмів його регулювання. К.: Парламентське вид-во, 1998. 256 с.
15. Скулиш Ю.І. Механізми забезпечення соціального захисту населення в Україні. *Економіка та держава*. 2008. № 7. С. 57-59.
16. Тропіна В.Б. Фіскальне регулювання соціального розвитку суспільства: монографія. К.: НДФІ, 2008. 368 с.
17. Степанюк В. Соціальний захист держслужбовців: економічно-правові аспекти. *Соціальний захист*. № 6. 2005. С. 47.

18. Гребенник С. Основні напрями державного регулювання соціального захисту населення України. *Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї*. 2004. Вип. 5. С. 176. URL: <http://lib.chmnu.edu.ua/pdf/ukrpolituk/6/23.pdf>.
19. Рудкевич І.В. Напрями вдосконалення державних механізмів соціального захисту населення. *Інвестиції: практика та досвід*. 2011. № 8. С. 90.
20. Про підвищення адресності надання пільг. URL: <http://gutszn.kr-admin.gov.ua/2010-05-21-08-36-31/666-2012-06-08-08-11-47.html>.
21. Удосконалення системи пільг в Україні. URL: <http://gutszn.kr-admin.gov.ua/arh/USPU.doc>.
22. Лаврухін В. Напрями модернізації механізмів соціального захисту населення в Україні. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2015. Вип.1(24). С.89-97. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dums_2015_1_11.
23. Ковальська Е.М. Соціальний захист населення України: стан, проблеми та перспективи. URL: http://www.rusnauka.com/6_PNI_2012/Economics/5_101864.doc.htm.
24. Багмет М.О., Деріга В.В. Шляхи вдосконалення системи соціального захисту в Україні: політологічний аналіз. *Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї*. 2009. Вип. 17. С. 254. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/26619/33-Bagmet.pdf?sequence=1>.
25. Дубич К.В. Реформи соціальних послуг в Україні: сучасний стан і проблеми впровадження. *Аспекти публічного управління*. 2015. № 3(17) березень. С. 65.
26. Гребя Р.В. Нормативно-правове забезпечення реформування системи соціальних послуг в Україні. *Теорія та практика державного управління*. 2016. № 3(54). С. 1.

References

1. Fertiuk O.V. Sotsialni osnovy efektyvnosti derzhavnoho upravlinnia natsionalnoiu ekonomikoiu [Social foundations of the effectiveness of public administration of the national economy]. URL: http://vlp.com.ua/files/110_0.pdf. [in Ukrainian].
2. Prykhodchenko L.L. Teoriia ta praktyka otsiniuvannia efektyvnosti derzhavnoi sotsialnoi polityky [Theory and practice of evaluating the effectiveness of state social policy]. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/putp/2012-4/doc/2/09.pdf>. [in Ukrainian].
3. Kliuchevska M. V. Rol derzhavy v rehuliuванні sotsialnoho rozvytku Ukrainy [The role of the state in regulating the social development of Ukraine]. URL: <http://intkonf.org/klyuchevska-m-v-rol-derzhavy-v-reguliuванні-sotsialnoho-rozvytku-ukrayini/>. [in Ukrainian].
4. Mykhalchenko H.H., Hryshchenko Yu.O. (2013). Teoretychni aspekty systemy sotsialnoho zakhystu yak skladovoi rozvytku naseleennia Ukrainy [Theoretical aspects of the social protection system as a component of the development of the population of Ukraine]. *Visnyk NTU «KhPI»*. № 44 (1017). S. 99. [in Ukrainian].
5. Floreskul L. (2009). Systema sotsialnoho zakhystu naseleennia yak chynnyk formuvannia sotsialnoi derzhavy [The system of social protection of the population as a factor in the formation of a welfare state]. *Visnyk KNTU*. №2. S. 34. [in Ukrainian].
6. Yermolenko O.O. Problemy derzhavnoho rehuliuвання sotsialnykh protsesiv ta mozhlyvosti yikh vyrishennia [Problems of state regulation of social processes and the possibility of their solution]. URL: [http://repository.hneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/11986/1/Yermolenko_Problemy derzhavnoho rehuliuвання protsesiv.pdf](http://repository.hneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/11986/1/Yermolenko_Problemy%20derzhavnoho%20rehuliuвання%20protsesiv.pdf). [in Ukrainian].
7. Kuzmenko S.H. (2013). Mekhanizmy derzhavnoho rehuliuвання systemy sotsialnoho zakhystu naseleennia [Mechanisms of state regulation of the system of social protection of the population]: dysertatsiia na zdobuttia naukovooho stupenia doktora nauk z derzhavnoho upravlinnia / spetsialnist 25.00.02 – mekhanizmy derzhavnoho upravlinnia. Kharkiv, S. 14. [in Ukrainian].
8. Konstytutsiia Ukrainy (1996). [Constitution of Ukraine]: Zakon vid 28 chervnia 1996 roku. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. № 30. St. 141. [in Ukrainian].
9. Bondarenko Yu. M. (2007). Udoskonalennia derzhavnykh mekhanizmiv rehuliuвання sotsialnoho zakhystu naseleennia [Improving state mechanisms for regulating social protection of the population]. *Derzhavne budivnytstvo*. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2007_2_51. [in Ukrainian].
10. Pravoznavstvo. Slovyk terminiv (2007). [Jurisprudence. Glossary of terms]: navch. posib. / za red. V. H. Honcharenka. K. : Yuryskonsult KNT, S. 525. [in Ukrainian].
11. Bendasiuk O. (2010). Derzhavne upravlinnia sotsialnym zakhystom naseleennia v umovakh rynkovoi ekonomiky [State administration of social protection of the population in a market economy]. *Halytskyi ekonomichnyi visnyk*. № 1(26). S. 123. [in Ukrainian].
12. Tovstyzhenko O.V., Marchenko N.A., Prykhodko M.M. (2014). Sotsialnyi zakhyst naseleennia: sutnist ta problemy yoho finansuvannia [Social protection of the population: the essence and problems of its financing]. *Naukovyi visnyk ChDIEU*. №1(21). S. 101. [in Ukrainian].

13. Horozhankina M. Sotsialnyi aspekt strukturnykh modelei natsionalnykh ekonomik (2003). [Social aspect of structural models of national economies]. *Skhid*. №3(53). S.45-48. [in Ukrainian].
14. Mandybura V. Riven zhyttia naselennia Ukrainy ta problemy reformuvannia mekhanizmiv yoho rehuliuвання (1998). [The standard of living of the population of Ukraine and the problems of reforming the mechanisms of its regulation]. K.: Parlamentske vyd-vo, 256 s. [in Ukrainian].
15. Skulysh Yu.I. (2008). Mekhanizmy zabezpechennia sotsialnoho zakhystu naselennia v Ukraini [Mechanisms for ensuring social protection of the population in Ukraine]. *Ekonomika ta derzhava*. № 7. S. 57-59. [in Ukrainian].
16. Tropina V.B. (2008). Fiskalne rehuliuвання sotsialnoho rozvytku suspilstva: monohrafiia [Fiscal regulation of the social development of society]. K.: NDFI, 368 s. [in Ukrainian].
17. Stepaniuk V. (2005) Sotsialnyi zakhyst derzhsluzhbovtziv: ekonomichno-pravovi aspekty [Social protection of civil servants: economic and legal aspects]. *Sotsialnyi zakhyst*. № 6. S. 47. [in Ukrainian].
18. Hrebennyk S. Osnovni napriamy derzhavnoho rehuliuвання sotsialnoho zakhystu naselennia Ukrainy (2004). [The main directions of state regulation of social protection of the population]. *Suchasna ukrainska polityka. Polityky i politolohy pro nei*. Vyp. 5. S. 176. URL: <http://lib.chmnu.edu.ua/pdf/ukrpolituk/6/23.pdf>. [in Ukrainian].
19. Rudkevych I.V. Napriamy vdoskonalennia derzhavnykh mekhanizmiv sotsialnoho zakhystu naselennia (2011). [Directions for improving state mechanisms of social protection of the population]. *Investytzii: praktyka ta dosvid*. № 8. S. 90. [in Ukrainian].
20. Pro pidvyshchennia adresnosti nadannia pilh [On improving the targeting of benefits]. URL: <http://gutszn.kr-admin.gov.ua/2010-05-21-08-36-31/666-2012-06-08-08-11-47.html>. [in Ukrainian].
21. Udoskonalennia systemy pilh v Ukraini [Improving the system of benefits in Ukraine]. URL: <http://gutszn.kr-admin.gov.ua/arh/USPU.doc>. [in Ukrainian].
22. Lavrukhin V. (2015). Napriamy modernizatsii mekhanizmiv sotsialnoho zakhystu naselennia v Ukraini [Directions of modernization of mechanisms of social protection of the population in Ukraine]. *Derzhavne upravlinnia ta mistseve samovriaduvannia*. Vyp. 1(24). S.89-97. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dums_2015_1_11. [in Ukrainian].
23. Kovalska E.M. Sotsialnyi zakhyst naselennia Ukrainy: stan, problemy ta perspektyvy [Social protection of the population of Ukraine: state, problems and prospects]. URL: http://www.rusnauka.com/6_PNI_2012/Economics/5_101864.doc.htm. [in Ukrainian].
24. Bahmet M.O., Dereha V.V. (2009). Shliakhy vdoskonalennia systemy sotsialnoho zakhystu v Ukraini: politolohichniy analiz [Ways to improve the system of social protection in Ukraine: political analysis]. *Suchasna ukrainska polityka. Polityky i politolohy pro nei*. Vyp. 17. S.254. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/26619/33-Bagmet.pdf?sequence=1>. [in Ukrainian].
25. Dubych K.V. (2015). Reformy sotsialnykh posluh v Ukraini: suchasnyi stan i problemy vprovadzhennia [Reforms of social services in Ukraine: current state and problems of implementation]. *Aspekty publichnoho upravlinnia*. № 3(17) berezen. S. 65. [in Ukrainian].
26. Hreba R.V. (2016). Normatyvno-pravove zabezpechennia reformuvannia systemy sotsialnykh posluh v Ukraini [Legal support of reforming the system of social services in Ukraine]. *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia*. № 3(54). S. 1. [in Ukrainian].